

УДК 378.14

О.Г. Каверина
м. Донецьк, Україна

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Постановка проблеми. Досвід інтеграційних процесів у формуванні готовності до професійної комунікації як невід'ємної складової професійної підготовки майбутніх інженерів.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичним підґрунтям концепції професійної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю під час формування готовності до професійної комунікації стали філософські, психолого-педагогічні ідеї та наукові підходи вчених С. Гончаренко, І. Зязюна, І. Козловської, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, П. Стефаненко, нормативно-правові документи, до яких належать закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Національна доктрина розвитку освіти в Україні» та ін.

Мета статті. Розкрити провідні положення концепції формування готовності майбутнього інженера до професійної комунікації з урахуванням особливостей становлення і розвитку його особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із пріоритетних положень концепції є те, що в умовах технічного університету необхідно створити навчально-виховний простір як простір не тільки інтенсивного професійного розвитку майбутніх інженерів, але й комплексної гуманітарної освіти на основі інтеграції гуманітарних дисциплін з іншими дисциплінами вищих навчальних закладів.

Актуальність нової концепції також обумовлена необхідністю створення адаптованого до специфіки вищих технічних навчальних закладів інтегративного підходу до навчання майбутніх інженерів гуманітарним дисциплінам (в першу чергу мовним дисциплінам) з метою подолання протиріч у професійній діяльності в змінюваних умовах, а також у зв'язку з потребою суспільства в удосконаленні мовної підготовки фахівців, управління нею при неузгодженості (що пов'язано з недостатньою підготовленістю фахівців у даній сфері знань) між зростанням потреби до гуманітарної спрямованості підготовки фахівців, що творчо мислять та здатні самостійно опанувати новітні досягнення науки й техніки, й рівнем наукового вирішення цієї проблеми.

Для вирішення актуальної проблеми педагогічної інтеграції гуманітарних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах, що функціонує на основі управління інтегративною навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх інженерів, необхідно:

- 1) сформулювати скориговані відповідно до інтегративного підходу до освіти сутність, головну й окремі цілі підготовки студентів до професійної комунікації;
- 2) побудувати типологію дидактичної інтеграції щодо гуманітарної підготовки майбутніх інженерів;
- 3) розробити концепцію інтегративного підходу до гуманітарної підготовки з метою формування готовності до професійної комунікації;
- 4) розробити педагогічну технологію управління інтегративною навчально-пізнавальною діяльністю.

Ключовими концептуальними підходами щодо процесу формування готовності студентів до професійної комунікації в процесі професійної підготовки є особистісний і професійно-діяльнісний підходи. У системі гуманітарної освіти ВТНЗ в більшості концепцій сам процес навчання розглядався тільки як різновид предметної діяльності, тобто в термінах суб'єктно-суб'єктних відносин. Процес навчання не трактувався як спільна взаємозалежна й

взаємообумовлена діяльність тих, кого навчають, і тих, хто навчає, чия взаємодія має набувати форми інтегрованого управління. Навчальна діяльність майбутніх інженерів з формування готовності до професійної комунікації не розглядалася як складна інтегрована система, що складається із двох взаємодіючих видів діяльностей – мовної і професійної. Управління цією навчальною діяльністю не було визнано головним механізмом навчання. Система освіти майбутніх інженерів у цілому і мовної зокрема переважно носила інформаційний характер, що шкодило підготовці до практичної діяльності. Творча самореалізація особистості не розглядалася як самоцінність. Цілі і зміст мовної освіти не визначалися професійною спеціалізацією майбутніх інженерів. Мовна освіта не була затребувана в їх практичній й інтелектуальній діяльності, що повністю зруйнувало мотиваційну структуру процесу навчання нерідної мови, призвело до неузгодженості цілей навчання із внутрішніми запитами й потребами майбутніх інженерів, співвідношення змістової сторони навчання мови у вищих технічних навчальних закладах й попереднього мовного досвіду, корекції визначення цілей, динаміки трансформації мети.

Для цілеспрямованого дослідження проблеми формування готовності студентів до професійної комунікації в процесі професійної підготовки необхідно виходити з таких положень:

1. Інтеграція гуманітарної, соціально-економічної, природничонаукової і технічної складової змісту вищої технічної освіти є обов'язковою умовою формування сучасної парадигми освіти.

2. Підвищення мотивації до формування готовності до професійної комунікації повинно визначатися її затребуваністю при одержанні професійних інженерних знань, а підвищення пізнавальної активності при навчанні спеціальним дисциплінам повинно бути обумовлене бажанням майбутнього інженера використати наявні гуманітарні знання, уміння і навички, інтересом до лінгвістичних дисциплін як навчальних дисциплін.

3. Формування готовності до професійної комунікації має здійснюватися в рамках системи неперервної професійної освіти, де головною метою повинен бути розвиток особистості майбутнього інженера на рівні самоврядування своєю професійною діяльністю (самостійне визначення цілей, самоорганізація своєї навчально-пізнавальної діяльності, самоконтроль і саморегуляція).

4. Професійна діяльність майбутніх інженерів, пов'язана з формуванням готовності до професійної комунікації, повинна бути спрямована на розвиток взаємозв'язку її структурних і функціональних компонентів. Структурні компоненти відбиваються в сукупності знань студентів, функціональні – у сукупності вмінь і навичок.

5. Лінгвістичні знання як основа формування готовності до професійної комунікації в процесі професійної підготовки піддаються принципам структурування в процесі їхньої інтеграції.

6. Перебудова змісту професійної комунікації майбутніх інженерів вимагає перебудови методів й організаційних форм гуманітарної освіти, створення системи забезпечення навчального процесу оригінальними матеріалами, що мають професійну спрямованість, аудіовізуальними й технічними засобами. Необхідні також засоби мовної підтримки (в основному комп'ютери й комп'ютерні навчальні програми), система вхідних і вихідних тестів, що відповідає міжнародним стандартам володіння мовним навчальним матеріалом.

Ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю під час формування готовності до професійної комунікації залежить від: удосконалення загальноосвітньої гуманітарної підготовки; забезпечення рівня володіння лінгвістичними дисциплінами, який дав би можливість продовження навчання з метою формування технічної компетенції і необхідного рівня професійної підготовки; розробки системи інноваційних методів викладання гуманітарних та технічних дисциплін, потенційні можливості яких можуть бути використані для удосконалення рівня професійної комунікації;

забезпечення глибокого засвоєння базових знань гуманітарних, соціально-економічних та спеціальних дисциплін з максимальним задоволенням індивідуальних потреб та інтересів особистостей майбутнього фахівця, його здібностей і можливостей; розвитку творчого потенціалу викладачів, їхнього професійного самовдосконалення; створення системи комплексного забезпечення навчального процесу дидактичними та відео матеріалами, методичними посібниками та іншими засобами.

Відзначимо, що професійна комунікація студентів вищих технічних навчальних закладів – це специфічна форма творчої діяльності. Специфіка її полягає в тому, що вона: поліфункціональна – у її основі два види освіти (знання й уміння) – гуманітарна й технічна. Такі інтегровані професійні знання й уміння є гнучкими, оригінальними, такими, що забезпечують перенесення гуманітарних знань і вмінь на технічні й навпаки, залежно від поставленої мети й конкретного завдання; двокомпонентна – інтегровані професійні вміння складаються зі знання способу, тобто того, як треба діяти під час вирішування конкретного завдання, й уміння користуватися цими знаннями, тобто володіння способом; комплексна – включає спеціалізацію за двома основами (гуманітарною й професійною); функціональна – за видом діяльності.

Під інтеграцією досліджуваного гуманітарного матеріалу варто розуміти дидактичний процес якісного взаємопроникнення знань, умінь і навичок гуманітарних і технічних дисциплін, формування вмінь здійснити взаємозв'язок між ними й розвитку творчих здібностей майбутніх інженерів, на основі гуманітарного знання формування готовності до професійної комунікації в процесі професійної підготовки.

Для розробки загальнотеоретичних аспектів формування готовності студентів до професійної комунікації на базі інтеграції гуманітарних і технічних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах був проведений аналіз загальних характеристик, типів, видів, умов, механізмів, функцій, методів і форм інтеграції лінгвістичних дисциплін, які викладаються у вищій технічній школі.

Загальнотеоретичні аспекти формування готовності студентів вищих технічних навчальних закладів до професійної комунікації в процесі професійної підготовки на базі інтеграції гуманітарних і технічних дисциплін передбачають: обґрунтування сутності інтегративного підходу до формування змісту інтегрованої гуманітарної освіти; визначення місця й ролі інтегративних гуманітарних знань, умінь і навичок майбутніх інженерів у їхній професійній підготовці; визначення професійної підготовки як багаторівневої системи з урахуванням принципу структурування гуманітарних знань у процесі їхньої інтеграції; виявлення оптимального співвідношення між предметним й інтегративним компонентами в навчальному процесі; обґрунтування інтегративного підходу до конструювання змісту лінгвістичних дисциплін, що передбачає внутрішньопредметну й міжпредметну інтеграцію, змістову й процесуальну інтеграцію; виявлення принципів інтеграції при формуванні професійної комунікації в чіткій відповідності до принципів дидактичної інтеграції; розробка критеріїв відбору змісту гуманістичного матеріалу на інтегративній основі згідно з законами інтеграції; визначення психологічного аспекту інтеграції, що передбачає розвиток інтегративного мислення майбутніх інженерів з використанням оптимального співвідношення між предметними й інтегрованими знаннями.

У комплексі гуманітарної підготовки в сучасному технічному вищому навчальному закладі все більшого значення набуває мовна підготовка, що допомагає майбутнім інженерам вийти на більш широкі перспективи культурного розвитку. Безсумнівно, така ситуація обумовлена входженням країни у світову систему. Тому для багатьох майбутніх інженерів формування готовності до професійної комунікації стає невід'ємною частиною інтегрованих гуманітарних професійних знань, способом міжкультурного спілкування.

У сучасних умовах розвитку освіти іншою стає і роль педагога. Тепер його метою має бути не зміна студента за заданим зразком, а здатність до емпатії, вміння зрозуміти

внутрішній світ студента для розкриття його здібностей. Завдання педагога полягає в тому, щоб застигле сприймання студента (його невміння, незнання, нерозуміння) привести в рух, щоб студент почав усвідомлювати в собі такі почуття і сприйняття, яких раніше він не усвідомлював. Завдання педагога, з точки зору К. Роджерса, полягає в тому, щоб «пробуджувати» учня, постачати його енергією, яка викликає зміни [4, с. 45].

Особлива увага в процесі професійної підготовки під час формування готовності до професійної комунікації у вищих технічних навчальних закладах приділяється законам педагогіки творчості. Як вважає С. Сисоева, одним з основних законів педагогіки творчості є закон педагогічної розвиваючої взаємодії, який відбиває загальний закон живої і неживої природи – відсутність односторонньої дії та концептуальне положення про творчість як взаємодію, що веде до розвитку.

Формування готовності до професійної комунікації є органічною частиною загальноосвітньої, політехнічної підготовки майбутніх інженерів, сприяє розвитку їхнього економічного мислення, розвиває технічне мислення, що ґрунтується на засвоєнні систем науково-технічних знань, загальнотехнічних принципів виробництва, політехнічних умінь, конструкторських навичок.

Оволодіння гуманітарним компонентом цілісної професійної підготовки відіграє істотну роль у формуванні професійних знань й умінь майбутніх інженерів, підвищує їхню мобільність як фахівців, дає їм більш широкі можливості для реалізації власних творчих ідей, підвищує відповідальність за результати своєї діяльності. Тому ми вбачаємо в інтегративному підході до формування готовності студентів до професійної комунікації одну з можливостей підготовки висококваліфікованого фахівця, що має актуальні якості для формування у вищій технічній школі.

Інтеграція гуманітарних і спеціальних дисциплін повинна бути постійною й послідовною. Викладачеві гуманітарних дисциплін треба шляхом систематичної продуманої роботи надавати майбутнім інженерам практичну допомогу в оволодінні технічною й спеціальною термінологією, виховувати любов до професії, розкривати значення культури мови для кваліфікованого інженера. Викладач повинен планувати свою роботу так, щоб навчити майбутніх інженерів тому, що їм життєво необхідно – мові професії.

Процес формування готовності до професійної комунікації сприяє перетворенню окремих гуманітарних знань студентів у єдину систему світоглядних понять. Зміст гуманітарних дисциплін розкривається за тематичним принципом, що цілком відповідає їх узагальнюючому інтегративному характеру. Тематична побудова змісту цих дисциплін дозволяє розглядати їхні навчальні теми як окремі «вузли» систематизованих знань, що перебувають між собою у певному зв'язку.

Зв'язок між елементами змісту гуманітарних дисциплін визначається тим, що теми об'єднані загальними провідними ідеями, комунікативною спрямованістю, основними граматичними категоріями, системною організацією етапів засвоєння знань, умінь і навичок. Розмежування ж між темами навчальної дисципліни визначається диференціацією її змісту за тематичним принципом на «вузли знань», що відзначаються варіантами граматичного або лексичного наповнення.

Висновки. В умовах інтегративного підходу до навчання розширюються завдання професійної підготовки майбутніх інженерів, які зводяться до такого: забезпечити взаємозв'язок гуманітарних і спеціальних дисциплін з метою інтеграції знань, умінь і навичок студентів; здійснювати неперервне, паралельне, максимально самостійне вивчення цих дисциплін протягом усього часу навчання у вищих навчальних закладах.

Література:

1. Гончаренко С.У. Зміст загальної освіти і її гуманітаризація // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи /С.У.Гончаренко; за ред. І.А.Зязюна. – К., 2000. – С. 81-107.
2. Ничкало Н.Г. Профессионально-техническое образование в Украине: проблемы исследований / Н.Г.Ничкало. – К.: Науковий світ, 1999. – 28 с.
3. Сисоєва С.О. Проблема дистанційного навчання: педагогічний аспект / С.О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2003. – Вип.3-4. – С. 78-87.
4. Стрельніков В.Ю. Проективання професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалавра економіки / В.Ю. Стрельніков – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. – 335 с.

Загальним цільовим орієнтиром фахової підготовки майбутніх інженерів є інтегральна готовність випускника вищого технічного навчального закладу до виконання професійних функцій. Основні шляхи інтегрування технічної освіти пов'язані з переходом від вузькоспеціального навчання до навчання професій широкого профілю. Цілісна соціокультурна особистість спеціаліста є очікуваним продуктом формування готовності майбутніх фахівців технічного профілю до професійної комунікації в процесі професійної підготовки.

Ключові слова: професійна освіта, професійна підготовка, професійна діяльність, професійно-комунікативна підготовка, професійно-орієнтоване навчання, інтегративний підхід.

Общим целевым ориентиром профессиональной подготовки будущих инженеров является интегральная готовность выпускника технического профиля к осуществлению профессиональных функций. Основные пути интегрирования технического образования связаны с переходом от узкоспециального обучения до обучения профессиям широкого профиля. Целостная социокультурная личность специалиста является продуктом формирования готовности будущих инженеров к профессиональной коммуникации в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: профессиональное образование, профессиональная подготовка, профессиональная деятельность, профессионально-коммуникативная подготовка, профессионально-ориентированное обучение, интегративный подход.

The general aim of the future engineer professional training is integral readiness for fulfilling professional function. The main ways of the high technical education integration are connected with the shift from highly-specialized training to the wide-specialized one. The socio-cultural personality of the future specialist is the expected product of the readiness formation of the future engineers for professional communication in the training process.

Key words: professional education, professional training, professional activity, professional-communication training, professionally-oriented learning, integrative approach.